

بررسی چگونگی تأثیر دریاسالار مسلمان «چنگ هو» بر گسترش اسلام در چین و مالزی و اندونزی

مریم صحاف^۱

چکیده

روند افزایش قدرت‌گیری مسلمانان در دربار حکومت‌های مغول، سبب شد تا اسلام افزون‌بر سرزمین چین در دیگر مناطق هم نفوذ و گسترش یابد. یکی از افراد مؤثر در این جریان، شخصی به نام «چنگ هو» از دریاسالاران برجسته دوره «مینگ» است. او توانست در قالب هفت سفر دریایی به مناطق بسیاری سفر کند و فعالیت‌های علمی و فرهنگی و سیاسی مؤثری را در آن مناطق به سرانجام برساند.

این پژوهش، با رویکرد توصیفی تحلیلی، ضمن معرفی شخصیت چنگ هو، به تحلیل شیوه‌ها و اقدامات وی در جریان گسترش اسلام در مناطق مالزی و اندونزی و کنیا می‌پردازد و در آخر، این نکته را بیان می‌کند که اسلام نه با زور و شمشیر، بلکه با شیوه‌های فرهنگی و تبلیغی شخصیت‌هایی مانند چنگ هو، گسترش یافته است. این جریان تا حدی اثرگذار بوده که ما تا این زمان، شاهد وجود تعداد زیادی از مسلمانان و نوادگان چنگ هو در چین و مناطق دیگر، مانند آفریقا هستیم.

کلید واژه‌ها: اسلام، اندونزی، سلسله مینگ، چنگ هو، چین، ایران.

۱. دانش پژوه سطح دو - حوزه علمیه قم.

مقدمه

فتوحات چینگیز و جانشینان وی، شاهراه ارتباطی بین شرق و غرب آسیا را گشوده بود. مردمان غربی شروع به تجارت و رفت‌وآمد در خاور دور کردند. همچنین بسیاری از ایرانیان راهی سرزمین‌های چین و خدمت در امپراتوری‌های مغول شده بودند؛ برای مثال «فاطمه خاتون» شخصیت مسلمانی بود که در امپراتوری بزرگ چین در خدمت «تورا کینا خاتون» به‌عنوان وزیر اعظم، اقدامات فراوانی در خدمت‌رسانی به مسلمانان و نیز ترویج اسلام انجام داد. همین امر موجب شد تا چند دهه بعد، شخصیت بزرگی همچون «سید اجل» به آن سرزمین مهاجرت کند و نواده بنام و مؤثری همچون خواجه اعظم چنگ هو را پرورش دهد که پس از آن ما شاهد ظهور اسلام در کشورهای دیگر همچون اندونزی، مالزی، کنیا و... تا به امروز باشیم.

هدف از این پژوهش، جست‌وجو میان برگه‌های گمشده در تاریخ است که دریابیم چه تعداد افراد مهم و اثرگذار در تاریخ بودند که نه تنها به آن‌ها نپرداخته‌اند؛ حتی نامی هم از آن‌ها برده نشده است. همچنین در این تحقیق، برآنیم شخصی به نام چنگ هو را معرفی کنیم که گرچه ایرانی و مسلمان بود، توانست سبب نفوذ و ترویج دین اسلام در حکومت چین و حتی سرزمین‌های اطراف مانند اندونزی و مالزی شود. در این مقاله، افزون بر پرداختن به سرگذشت و زندگی این شخصیت، اقدامات او را نیز تحلیل می‌کنیم و آن‌ها را در دسته‌های سیاسی و علمی و فرهنگی و مذهبی تقسیم‌بندی می‌کنیم.

پس از مرگ چنگ هو، به‌دلایلمتعدد، تمام آثار مربوط به وی را از بین بردند و صفحات تاریخ را از وجود چنین شخصیتی پاک کردند؛ بنابراین، ممکن نیست که تمام اقدامات وی را به‌طور مشخص بیان کرد و تنها به بخشی از آن می‌پردازیم که در تاریخ باقی مانده است.

مسئله اصلی این مقاله، در جواب برخی از مستشرقینی است که تأکید دارند اسلام با زور و شمشیر گسترش یافته است؛ اما این سؤال پیش می‌آید که در سرزمین‌هایی مثل اندونزی و مالزی که اکنون بیشترین تعداد مسلمانان در جهان را دارا هستند؛ آیا اصلاً هیچ ارتش مسلمانی به آن سرزمین‌ها یورش برده یا عامل دیگری در این جریان، مؤثر بوده است؟ پس بنا بر فرضیه این مقاله، اسلامی که اکنون ما در برخی از اقوام چینی و نیز در اندونزی و مالزی و قسمت کوچکی از آفریقا شاهد آن هستیم، در پی اقدامات و فعالیت‌های چنگ هو، این شخصیت بزرگ تاریخی، گسترش یافته است.

یکی از مهم‌ترین منابع استفاده شده در این مقاله، سفرنامه ماهوان، شگفتی‌های راه ابریشم از چین تا ایران از روی نسخه فنگ چنگ-چون است که اهمیت بسیار زیادی دارد؛ زیرا ماهوان خود یکی از همراهان چنگ هو در سفرهایش بوده و بسیاری از رویدادها را به‌صورت دقیق و جامع بیان کرده است. در مورد پیشینه تحقیق، باید به مقاله *When China Ruled the Seas: The Treasure Fleet of the Dragon Throne* از لوآتس لوئیز اشاره کرد که مطالب بسیار جامعی در باب کشتی‌ها و سفرهای چنگ هو ارائه داده است. همچنین، به مقاله *Cheng Ho and Islam in Southeast Asia* از تام تاسن می‌توان اشاره کرد که این موضوع را بیشتر از منظر فعالیت‌های تبلیغی چنگ هو در موضوع اسلام بررسی می‌کند.

همچنین، کتاب *the year China Discovers the World* ۱۴۲۱ از گوین منزیس، مسئله کشف آمریکا توسط چینیان را هفتاد سال قبل از کریستف کلمب بررسی می‌کند که بیشتر مبتنی بر نظریه‌ای است که خود نویسنده مطرح کرده است. با این حال، مسئله مهمی که در این کتاب‌ها و مقاله‌ها به‌طور کامل به آن پرداخته نشده است، موضوع روش‌های اتخاذی و تبلیغی این شخصیت در گسترش اسلام چه در چین و چه در مناطقی است که به آن‌ها سفر می‌کرد. مقاله حاضر، مسئله اقدامات سیاسی، علمی، فرهنگی و مذهبی این شخصیت را تحلیل می‌کند، همچنین با بررسی سجره‌نامه خاندان دینگ و هوی هویکه از اقوام شناخته شده در چین هستند، سعی در پیدا کردن نقطه اشتراکی میان این اقوام و اجداد مسلمان ایرانی‌شان دارد.

سرگذشت چنگ هو

چنگ هو در اوایل زندگی‌اش با نام اصلی «ما هه»^۱ ("ما" در ترجمه چینی به معنی محمد^۲ و "هه" مخفف نام حسین)^۳ و نام مستعار چنگ هو^۴ (چنگ هو در ترجمه نویسی جدیدتر چینی، ژانگ هه^۵ است) شناخته می‌شد. همچنین، به سان بائو^۶ به معنی «سه جواهر»^۷ معروف بود.

1. ma hu
 2. National Geographic. 208.1 (July 2005): p. 28.
 3. China renews top 100 surnames, Li still the biggest, People's Daily Online, January 11, 2006.
 4. Cheng Ho
 5. Zheng He
 6. San Bao
 7. Dhammananda; Yin (Shi), Zhang, Albers. What do Buddhists believe : p.193.

وی در خانواده‌ای مسلمان^۱ در شهر کئون یانگ یا کونیانگ^۲ چشم‌به‌جهان گشود و با آداب‌ورسوم اسلامی تربیت یافت. به این ترتیب، نباید تأثیر آموزه‌های اسلامی بر رفتار و منش وی را نادیده گرفت.^۳ پدرش با نام مستعار «ما» ملقب به «حاجی» که نشان می‌داد، او مسلمانی بود که برای سفر حج به مکه رفته است. در اسناد جغرافیایی سلسله‌مینگ،^۴ جزئیات درخور توجهی از مکه و مدینه و نیز ابعاد کعبه و برخی آداب‌ورسوم مسلمانان به‌صراحت آمده است که نشان می‌دهد در آن دوره، عربستان و اسلام در چین کاملاً شناخته‌شده بودند و حتی روابطی بین دو کشور برقرار شده بود.^۵

ما هو در حدود سال (۱۳۷۱م) به دنیا آمد. او دومین پسر خانواده بود و چهار خواهر داشت.^۶ با اینکه ما هو پنجمین نسل از نوادگان سید اجل بود، زمانی که پدرش در جنگی به نام قصاص^۷ در سال (۱۳۸۲م) درگذشت، وی در یازده سالگی به‌عنوان اسیر جنگی طبق رسوم آن زمان اخته شد و او را به اردوگاه ژنرال فو یو^۸ منتقل کردند.^۹ در سال (۱۳۸۵م) ژو دا^{۱۰} که پدر شاهزاده یین^{۱۱} بود، درگذشت و ژنرال فو، ما هو را که فقط چهارده سال داشت، به‌عنوان یکی از اسرای جنگی به یین هدیه داد.^{۱۲} او در دهه دوم زندگی‌اش به خدمت شاهزاده یین درآمد.^{۱۳}

ما هو از شخصیت والایی برخوردار بود؛ اما دست‌ها و پاها تقریباً نامتناسبی داشت که مورّخی همچون هوانگ شنگ-تسنگ می‌گوید چنگ هو بیش از ۲/۵ متر قد داشت و دور کمرش بیش از دو متر بود! این مسئله سبب شده بود او در میان دیگر خواجهگان حرمسرا هم به‌سبب ظاهر نیکو و هم به‌سبب فراست و دانایی‌اش

۱. خانواده وی به نام «ما» بخشی از یک قوم شناخته شده به نام سمور «Semur» بودند که اصالتشان به آسیانه میانه برمی‌گشت که از آنجا می‌آمدند و از دین اسلام پیروی می‌کردند.

2. Kunming

۳. جی وی جی، سفرنامه ماهوان، شگفتی‌های راه ابریشم از چین تا ایران از روی نسخه فنگ چنگ-چون، ترجمه: سعید کریم پور، ص ۱۹.

4. Great Geography of the Ming Dynasty

5. Broomhall (1910). Islam in China: A Neglected Problem. Morgan & Scott, Limited. pp. 58.

۶. جی وی جی، سفرنامه ماهوان، ص ۵۱.

7. war of retribution

8. Fu Youde

9. Shih-Shan Henry Tsai: Perpetual Happiness: The Ming Emperor Yongle, 2002, p. 38.

10. Xu Da

11. Yen

12. Shih-Shan, Perpetual Happiness: The Ming Emperor Yongle, p. 38.

۱۳. جی وی جی، سفرنامه ماهوان، ص ۵۱.

چهره ممتازی باشد.^۱ او ذهنی کنجکاو و سرزنده داشت. صدای او رسا و چشمان سیاهش لطیف و متواضع بود.^۲ گونه‌ها و پیشانی او بلند، اما بینی او کوچک بود^۳ که توجه شاهزاده را به خود جلب کرد. زمانی که ما هو بالغ شد، شاهزاده او را به عنوان دست راست خود انتخاب کرد؛ زیرا از استراتژیک‌های نظامی بالایی برخوردار بود.^۴ در اینکه ما هو فرد تحصیل کرده‌ای بوده، تردید است؛ اما به هر حال او دانش و فنون جنگاوری را آموخته و در سرکوب یک شورش در ایالت یونان از خود چهره بارزی نشان داده بود.^۵ در سال ۱۴۰۴ م امپراتور یونگ لو^۶ برای نشان دادن عنایت شاهانه خود به او، نام مستعار چنگ هو^۷ را به وی عطا کرد و درجه‌اش را به مقام خواجه اعظم حرمسرا و سرپرست اداره خواجهگان ارتقا داد.^۸ از آنجا که چنگ هو در میان خواجهگان حرمسرا به سبب ظاهر نیکو و فراست و دانایی‌اش، چهره ممتازی بود، امپراتور چنگ تسو (یونگ-لو) او را به سمت ایلچی اصلی و فرمانده شش ناوگان بزرگ منصوب کرد که بین سال‌های ۱۴۰۵ تا ۱۴۳۳ م به سوی اقیانوس غربی رهسپار شدند. این نخستین بار بود که خواجهگان (مأموران درباری) به فرماندهی نیروهای نظامی منصوب می‌شدند.^۹

➤ چنگ هو نهاده سید اجل

اگر بخواهیم چنگ هو را بشناسیم، باید ابتدا به سراغ اجداد مسلمان او برویم. یکی از اجداد سرشناس او سید اجل شمس‌الدین عمر (۱۲۱۱ تا ۱۲۷۹ م) است که از نسل پیامبر اکرم «نسل ۲۷» و از نوادگان امام زین‌العابدین علیه السلام بوده است.^{۱۰} وی در شهر بخارا، بخشی از خراسان بزرگ آن زمان، به دنیا آمد و در زمان حاکمیت چنگیزخان مغول، به چین مهاجرت کرد.^{۱۱} راجع به زمان دقیق سفر وی به چین و نیز چگونگی آن، از لحاظ تاریخی اختلاف نظرهایی وجود دارد. به عقیده برخی مورخان، چون چنگیزخان برای رابطه تجاری بین چین و آسیای میانه اهمیت ویژه

۱. جی وی جی، سفرنامه ماهوان، ص ۵۲.

2. Shih-Shan, Perpetual Happiness: The Ming Emperor Yongle., p. 38.

3. Bowler, Ann Martin. Adventures of the Treasure Fleet "China Discovers the World". P.8.

4. Shih-Shan, Perpetual Happiness: The Ming Emperor Yongle., p. 38.

۵. جی وی جی، سفرنامه ماهوان، ص ۵۱.

6. Yong Le

7. Cheng Ho

۸. جی وی جی، سفرنامه ماهوان، ص ۵۲.

9- Sheng-teseng, His- ch'ao- tien-lu, 'Records of Tributary Countries in the Western Ocean', p. 5.

10. Broomhall, Islam in China: A Neglected Problem. p. 127.

۱۱. امامی، سید اجل عمر شمس‌الدین و نقش او در نشر اسلام در چین، ص ۷۲.

قائل بود، ساکنان این مناطق و نیز اعراب را به مسافرت به چین ترغیب می کرد. سید اجل از افرادی بود که در این جریان به چین مهاجرت کرد.^۱ چنگیز او را سید اجل خواند که در زبان چینی به معنای انسان شریفزاده از نسل پیغمبر است.^۲ او در دربار سلسله یوان خدمت کرد و پس از آن امپراتور یوان، سید اجل را به مقام استاندار یون نَن منصوب کرد.^۳

وی مسجدی در منطقه‌ای میان رودخانه‌های «هو ای خه» و «سی شویی» ساخت که موجب شد دین اسلام در آن مناطق ترویج شود.^۴ سید اجل نخستین شخصیت مسلمان در اداره استان یون نَن بود.^۵ طبق تحقیقات برخی از استادان و دانشجویان رشته زبان و ادبیات چینی یون نَن در رابطه با قوم هوئی (قومی مسلمان در چین) در سال‌های اخیر، مشخص شد که نام سید اجل در شجره‌نامه «خانواده ما»^۶ آمده^۷ که این موضوع را در ادامه بررسی می‌کنیم.

➤ سلسله و پادشاهان مینگ ۱۳۴۴ تا ۱۳۶۸

سلسله مینگ با براندازی سلسله یوان که نوه چنگیزخان به نام کوبلای خان تأسیس کرده بود، به روی کار آمد. پادشاهان سلسله مینگ از سال ۱۳۶۸ تا ۱۶۴۴م بر سرزمین چین فرمانروایی می‌کردند. دوره مهمی که در آن جلوه‌ای از رونق اقتصادی و شکوفایی فرهنگی آشکارا دیده می‌شد، به‌ویژه اوایل قرن پانزدهم میلادی که در برگیرنده دوره‌ای همراه با توجه خاص به توسعه دریایی چین بود. بدین ترتیب، سلطه و ابهت و نفوذ چین بیش از گذشته شد، حجم و تنوع تبادلات تجاری افزایش یافت و دانش جغرافیایی چینی‌ها پیشرفت چشمگیری داشت.^۸ همچنین، بخش عظیمی از دیوار بزرگ چین، در دوره سلطنت مینگ در قرن چهاردهم ساخته شد.^۹

۱. امیدوارنیا، تعلیمات اسلامی در چین، مطالعات آسیای میانه و قفقاز، ص ۲۶.

2. Lane . "The Dali Stele". In Kilic-Schubel, Nurten; Binbash, Evrim. p. 8.

3. Walker Arnold (1896). The preaching of Islam: a history of the propagation of the Muslim faith. WESTMINSTER: A. Constable and co. p. 248.

۴. مجموعه مقالات نخستین همایش علمی بین‌المللی بزرگداشت سید اجل شمس‌الدین عمر، ص ۳۰۷ و ۳۱۰.

5 . Jāmi'at al-Malik 'Abd al-'Azīz. Ma'had Shu'ūn al Aqallīyat al-Muslimah (1986). Journal Institute of Muslim Minority Affairs, Volumes 7-8. The Institute. p. 385.

۶ یک نام خانوادگی رایج در چین که مربوط به اقوام مسلمان است. همچنین، ما به معنی محمد است که مسلمانان برای خود انتخاب کرده‌اند.

۷. مجموعه مقالات نخستین همایش علمی بین‌المللی بزرگداشت سید اجل شمس‌الدین عمر، ص ۳۱۱.

۸. جی وی جی، سفرنامه ماهوان، ص ۳۳.

9. Karnow, Mooney, Paul and Catherine (2008). National Geographic Traveler. p. 192.

سومین و یکی از مهم‌ترین امپراتورهای این سلسله، امپراتور یونگ لو بود که سیاست‌هایی مبنی بر توسعه تهاجمی داشت و برای دنبال کردن این سیاست، هیئت‌های دریایی متعددی را به فرماندهی خواجه اعظم، چنگ هو به سوی اقیانوس غربی گسیل داشت. در باب انگیزه‌ها و اهداف امپراتور می‌توان گفت، شاید امپراتور تمایل داشته با قدرت‌نمایی و اغراق در وجهه شخصی خود، نام چین را به‌عنوان یک حکومت سیاسی و فرهنگی پیشرو بشناساند و سیطره آن را بر مشرق زمین با اظهار قدرت و ثروتش، بیشتر کند؛ البته این امکان نیز وجود دارد که چون تیمور لنگ^۱ مسیر سنتی جاده ابریشم را قطع کرده بود، یونگ لو می‌خواست تجارت دریایی با سرزمین‌های غربی را گسترش دهد که هم نیازهای ضروری سرزمین چین را برطرف می‌کرد و هم عوایدی برای طرف مقابل داشت.^۲

«فرستادگان پر نخوت اورنگ ازدها که برای اجرای مقاصد امپراتوری بودند... منشورهای پسر آسمان را آشکار ساختند و آگاهی از شکوه و نیکی او را در همه جا [از قلمرو چین گسترش دادند. آنان به شاهان و خدایان هدایایی تقدیم می‌کردند و کسانی را که از تسلیم سر باز می‌زدند، با زور به اطاعت وامی‌داشتند.»^۳

در طول امپراتوری یونگ لو بر چین، سلسله مینگ به اوج قدرت خود رسیده و امپراتوری ثروتمند و پرجمعیتی شده بود؛ اما مرگ یونگ لو به قهرمانی روزگار سلطنتی چین پایان بخشید. جربان شکست‌ها، عقب‌نشینی‌ها و پس‌روی‌ها فزونی یافت و یکی از اولین اقدامات جن-تسونگ، به‌تعلیق درآوردن همه کشتی‌های دریایی بود.^۴ سرانجام، حتی ساخت کشتی‌هایی با بیش از دو دکل و ناوبری دریایی به‌طور کل ممنوع اعلام شد.^۵

در همان حال که تمدن چین در حال زوال بود، در طول سال ۱۴۳۳م که چنگ هو از آخرین سفر خود بازگشت، چین هنوز مهم‌ترین حکومت شرق بود. چنگ هو افزون بر سرزمین‌های مجاور مانند چامپا و تایلند، تقریباً پنجاه مکان جدید را هم دیده بود و چینی‌ها حاکمان آن را خراج‌گزار خود کرده بودند. در ضمن، فرستادگانی

۵. پادشاه ایران در آن دوره و مؤسس سلسله گورکانی

۲. جی وی جی، سفرنامه ماهوان، ص ۴۵.

3 . pang Lo, "The emergence of China as a Sea Power during the Late Sung and Early Yuan Periods", Far Eastern Quarterly, vol. XIV, no. 4 (1955), p. 503 [from:Mills,J. V. G., Overall Survey of the Ocean's Shores translate by Saeed Karimpour, 1393]

۴. جی وی جی، سفرنامه ماهوان، ص ۴۷.

5 . Levathes, When China ruled the seas, pp. 174-177.

از یازده سرزمین همراه او بازگشتند و یک فرستاده نیز از مکه، یعنی از دورترین نقطه در مسیر حرکت به اروپا، با او آمد.^۱

فرمانروایان چین در این دوره از این قرار بودند: چنگ-تسو (یونگ لو) (۱۴۰۳ تا ۱۴۲۴)؛ جن-تسونگ (هونگ-هسی) (۱۴۲۵)؛ هسوان-تسونگ (هسوان ته) (۱۴۲۶ تا ۱۴۳۵)؛ جنگ تونگ (۱۴۳۵ تا ۱۴۴۹)؛ امپراتور جینگ‌تای (۱۴۴۹ تا ۱۴۵۷)؛ امپراتور چنگ هوا (۱۴۶۴ تا ۱۴۸۷) و... تا آخرین امپراتور این سلسله که امپراتور چونگ جن (۱۶۲۷ تا ۱۶۴۴) نام داشت. امپراتور یونگ لو معروف به ژودی^۲ به عنوان مورد توجه‌ترین شاهنشاهی در تاریخ چین است؛ زیرا او نه تنها چین قرن ۱۵ بلکه بیشتر کشورهای آسیایی آن زمان را متأثر از خود کرده بود.^۳

چنگ هو در دوران فرمانروایی یونگ لو به سمت دریاسالاری رسید و در دوران هسوان تسونگ درگذشت.

سفرهای دریایی چنگ هو

سفرهای دریایی بزرگ هفت‌گانه‌ای که چنگ هو در زمان سلسله مینگ به فرمان دو امپراتور، یونگ-لو و جن-تسونگ انجام داد، از بزرگ‌ترین وقایع تاریخ چین خوانده می‌شود. این سفرها که در درجه اول با هدف جمع‌آوری خراج و برقراری امنیت دریایی صورت می‌گرفت، هم از جهت گسترش نفوذ خارجی چین در جهان آن روزگار و هم از جهت آشنایی بیشتر چینی‌ها با ملل مختلف، فواید زیادی برای حکومت مرکزی بر جای نهاد. همچنین، تأثیر بسیاری بر فرهنگ و تمدن آن سرزمین و دیگر ملل داشت.^۴

ناوگان عظیم یونگ لو در اوج قدرت خود، چهارصد کشتی جنگی از ناوگان را شامل می‌شد که نزدیک نانکن مستقر بودند و نیز ۲۷۰۰ کشتی جنگی پایگاه‌های نگهبانی ساحلی، چهارصد کشتی باری مسلح و ۲۵۰ کشتی جواهریا گنج - مایه افتخار مینگ - را شامل می‌شد که هر کدام پانصد نفر را حمل می‌کردند.^۵

مخاطب مستقیم فرمان‌های رسمی سلطنتی، خود چنگ هو بود و او ریاست همه سفرهایی را داشت که به وی دستور داده می‌شد فرمانده آن‌ها باشد؛ اما خود او به همه سفرها نمی‌رفت و توقعی هم نبود که خودش از تمام سرزمین‌های دوردست

۵. جی وی جی، سفرنامه ماهوان، ص ۴۹.

Zhu Di

3 . Henry Tsai: Perpetual Happiness: The Ming Emperor Yongle., p. xiii.

۴ . جی وی جی، سفرنامه ماهوان، ص ۱۹.

۵. همان، ص ۴۷.

بازدید کند. طبق یک کتیبه، او در هر موقعیت، ده‌ها هزار سرباز حکومتی و بیش از یکصد کشتی کوچک اقیانوس‌پیما را فرماندهی می‌کرد. بنا بر اسناد باقی‌مانده از سفرهای چنگ هو، او در طولانی‌ترین سفرش بیش از سیصد کشتی و حدود ۲۸ هزار نفر را به‌همراه داشت.^۱ همهٔ اینها تنها در اختیار چنگ هو، یک فرد مسلمان و از نوادگان پیامبر بود و او با نفوذی که داشت و با هوشمندی و ظرافت تمام، توانست تأثیرات فرهنگی شگرفی را در مناطقی داشته باشد که از آن بازدید می‌کند.

برای درک بهتر مسیرهایی که خواجهٔ اعظم چنگ هو طی کرده و اقداماتی که در این میان انجام داده است، شرح مختصری از سفرهای هفت‌گانه را بررسی می‌کنیم. جالب توجه است که بیشتر شرح این سفرها از مستندات فردی به نام «ماهوان» گرفته شده که مأمور بود به‌عنوان مترجم و مفسر، در سفرهای چنگ هو با او سفر کند که مستندات ارزشمندی را ارائه می‌دهد.

➤ اولین سفر ۱۴۰۷ تا ۱۴۰۵ هـ

ناوگان چنگ هو در این سفر از ۳۱۷ کشتی تشکیل می‌شد که ۳۰۲ فروند از آن‌ها کشتی خزانه یا گنج بودند. همچنین، شمار افراد حاضر در این ناوگان از حرفه‌های مختلف به ۲۸۸۷۰ نفر می‌رسید.^۲ مقصد اصلی در این سفر، شهر کالیکوت در جنوب هندوستان بود که چنگ هو از جاوه و سمودرا گذر کرد و توقفی حدود چهارماهه در کالیکوت داشت. در این سفر، هدایایی از ابریشم همراه با زیورهای طلا به امیران و سران مناطق مورد بازدید داده شد و در عوض، پادشاهان مناطق، خراجی از محصولات سرزمین‌هایشان را برای تکریم چنگ هو تقدیم ایشان کردند.

➤ دومین سفر ۱۴۰۷ تا ۱۴۰۹ هـ

در این سفر با اینکه چنگ هو رئیس رسمی گروه اعزامی بود، آن‌ها را همراهی نکرد؛ البته این سفر چندان مهم نبود و تنها برای انتصاب رسمی پادشاه کالیکوت انجام گرفت. در این سفر، از تایلند، جاوه، کالیکوت و احتمالاً چامپا بازدید شد که فرمانده ناوگان چین، کتیبه‌ای به یادبود رابطهٔ میان هندوستان و چین، در شهر کالیکوت نصب کرد.^۳

۱. جی وی جی، سفرنامه ماهوان، ص ۵۶.

2. Feng, J. V. G., Ying-Yai: 'The Overall Survey of the Ocean's Shores', p. 29.

۳. جی وی جی، سفرنامه ماهوان، ص ۵۹.

➤ سومین سفر ۱۴۱۱ تا ۱۴۰۹ هـ

این سفر که در واقع دومین سفر زمان فرماندهی خود چنگ هو بود، با سی هزار سرباز حکومتی و چهل فرزند کشتی سفر خود را آغاز کردند. گروه اعزامی، از شهرهای جاوه، سمودرا، سیلان و کالیکوت بازدید کردند و یک توقف در شهر سیلان بر ساحل شرقی سوماترا داشتند. در سیلان، چنگ هو کتیبه‌ای به سه زبان چینی و تامیل و فارسی نصب کرد که تاریخ ۱۵ فوریه ۱۴۰۹ م بر آن حک شده بود (پیش از عزیمت ناوگان) یعنی در چین تهیه شده است. این کتیبه‌ها نشان می‌دهند که چنگ هو و همراهانش در مقام سفیران دربار چین، چه نگاهی به جهان اطراف خود داشتند و با پشت‌گرمی به چه نوع اعتقاداتی، خطرهای سفر در امواج خروشان اقیانوس را به جان می‌خریدند. این لوحه را دانشمندی به نام تاملین در سال ۱۹۱۱ م کشف کرد و اکنون در موزه ملی در سریلانکا نگهداری می‌شود. متن این کتیبه که حروف آن به مرور زمان محو شده و به دشواری خوانده می‌شود، عبارت است از: برشمردن هدایایی که چنگ هو و یارانش بر فراز قله کوه آدم در سیلان به بودا (بخش چینی کتیبه) الله، خدای مسلمانان (بخش فارسی کتیبه) و تناواری نایانار، خدای تامیل‌ها (بخش تامیل کتیبه) تقدیم کرده است و از همه خدایان و دیگر خدایان هندو استقرار صلح در جهان را خواستار شده‌اند.^۱ مضمون کتیبه نشان می‌دهد که چنگ هو و یارانش وقتی سوار بر ناوگان در میان امواج خروشان به حرکت در می‌آمدند، به خود تلقین می‌کردند که مشمول حمایت همه خدایان هستند.

➤ چهارمین سفر ۱۴۱۳ تا ۱۴۱۵ هـ

این سفر با ۶۳ فرزند کشتی و ۲۸۵۶۰ نفر، با حرکت به سوی مناطق دورتر از هند مانند هرمز آغاز شد. واقعه مهمی که در این سفر اتفاق افتاد، رویارویی با شاهی غاصب به نام «سکندر» بود که تخت پادشاهی سمودرا را از سلطان زین‌العابدین (آخرین پادشاه سمودرا؛ کشوری مسلمان‌نشین) غصب کرده بود، چنگ هو فرمان داشت که نیروهای خود را بسیج کند و پادشاه واقعی را به تخت بازگرداند. چنگ هو نیروهای فرد غاصب را که چندین هزار نفر بودند، شکست داد و او را دستگیر کرد و به امپراتور تحویل داد.^۲

۱. همان، ص ۲۰.

۲. جی وی جی، سفرنامه ماهوان، ص ۶۱.

➤ پنجمین سفر ۱۴۱۷ تا ۱۴۱۹ هـ

هدف اصلی از این سفر، همراهی سفیرانی از نوزده پادشاهی برای بازگشت به سرزمین‌هایشان بود. دربارهٔ تعداد کشتی‌ها و شماره افراد آن اطلاعاتی در دست نداریم. در این سفر، برای اولین بار کشتی‌های چنگ هو به سواحل شرقی آفریقا رسیدند.

➤ ششمین سفر ۱۴۲۱ تا ۱۴۲۲ هـ

گویا این سفر بیشتر برای کنجکاو‌ی‌های چنگ هو پس از رسیدن به سواحل آفریقا در سفر قبلی خود بود.^۱ در این سفر نیز سفیرانی از هرمز و دیگر سرزمین‌ها که مدتی طولانی در پایتخت حاضر بودند، دوباره به وطن خود بازگشتند. دوی وندا که حدس می‌زند که ناوگان چنگ هو در این سفر در سمودرا تقسیم شد و چنگ هو فقط در بعضی از سرزمین‌هایی که در این سفر ذکر شده، حضور داشته است.^۲ همچنین، ادعا شده چنگ هو در این سفر توانسته است به قارهٔ آمریکا سفر کند.^۳

➤ هفتمین سفر ۱۴۳۱ تا ۱۴۳۳ هـ

این سفر، آخرین سفر بزرگ دریایی بود که به‌دستور امپراتور هسوان‌ته خطاب به چنگ هو و دیگران انجام گرفت.^۴ در این سفر، ناوگان گنج، دو ماه در هرمز ماند.^۵ سفرهای چنگ هو، به‌منظور استعمار جنوب شرق یا توسعهٔ روابط خارجی بسیاری از محققان غربی که ذهنیت و اهداف تاریخی مختص به خود را دارند، نمی‌توانند بپذیرند که ابرقدرت دریایی سلسله مینگ، چنین نیروهای عظیم و قدرتمندی را به‌فرماندهی چنگ هو بدون در نظر گرفتن تصرف آن کشورهای ضعیف، راهی سفرهای دریایی کند. می‌توان گفت آن‌ها انگیزهٔ باطنی مینگ را بی‌ارزش خواندند. به‌عنوان مثال، جف وید^۶ سفرهای چنگ هو را به‌عنوان اولین استعمار دریایی مینگ برچسب‌گذاری کرده (۲۰۰۵م) و یا حتی سی سال قبل از او یک متخصص روسی موارد مشابهی را مطرح کرده بود.^۷

1. Louise; When China ruled the seas, p. 151.

۲. جی وی جی، سفرنامه ماهوان، ص ۶۳

۳. این فرضیه در قسمت اقدامات علمی چنگ هو بررسی شده است.

۴. جی وی جی، سفرنامه ماهوان، ص ۶۴

5. Dreyer. (2007). Zheng He: China and the Oceans in the Early Ming Dynasty, 1405–1433. p.155.

۶. geoff wade یک مورخ با علاقه به تعاملات چین و جنوب شرق آسیا

7. Tan Ta Sen, Cheng Ho and Islam in Southeast Asia, p.166.

نظریه «استعمار» را هیوود^۱ با تعریف کنترل بر سرزمین‌های خارجی و تبدیل آن به «مستعمره» بیان کرده است. در واقع، استعمار شکل خاصی از امپریالیسم است و با توافق‌نامه بین دو کشور و سلطه اقتصادی تفاوت دارد. همان‌گونه که ما در آفریقا و یا آسیای جنوب شرقی می‌بینیم، استعمار را یک کشور مادر، بیشتر بر روی کشورهایایی اعمال می‌کند که از نظر اجتماعی و اقتصادی ضعیف‌تر هستند.

نکته جالب توجه اینکه روابط خارجی دولت مینگ به‌ویژه در دوره چنگ هو را نمی‌توان در چنین مفهومی قرار داد. چین به‌عنوان مرکز جهان در آن زمان و داشتن قدرت پادشاهی میانه، با اینکه از قدرت و اختیار و صف‌نشینی برخوردار بود، سیاست‌های خارجی خود را در چهارچوبی طبقه‌بندی شده با مردم و دولت‌ها قرار می‌داد. در واقع، کشورهایی که از نظر فرهنگی شبیه‌تر و همچنین نزدیک به چین بودند مانند کره، در یک طبقه و قبایل عشایر و ایالت‌های آسیای میانه در طبقه دیگر و کشورهای خارجی مانند آفریقا و مکه نیز در طبقه دیگر^۲ قرار می‌گرفتند که با توجه به این طبقه‌بندی‌ها با دیگر کشورها ارتباط داشتند.

سلسله مینگ به‌خصوص در زمان چنگ هو خواستار گسترش روابط خارجی با کشورهای دیگر بود و امپراتور در بیشتر سفرهای چنگ هو، پارچه‌های ابریشم و ظروف سنتی و جواهرات ارزشمندی را به حاکمان و مقامات خارجی می‌داد و کشورهای دیگر هم به گفته ماهوان سفرنامه نویسنده، در هنگام بازگشت، هدایایی را به‌اسم خراج به چنگ هو می‌دادند. فقط حکومت‌هایی که همکاری خودشان را اعلام کرده بودند، از حمایت‌های سیاسی و پاداش‌های مادی برخوردار شدند. بدین صورت، تجارت خارجی رونق یافت و نیروهای دریایی اعزامی، رونق مقتدرانه‌ای به تجارت دریایی دادند و با تعدادی از سرزمین‌های آفریقایی ارتباط برقرار کردند؛ بنابراین، نمی‌توان گفت هدف اصلی از سفرهای چنگ هو استعمار جنوب شرق بوده؛ زیرا چنگ هو توانست با سفرهایش به نقاط گوناگون دنیا، پیام‌آوری از طرف امپراتوری چین باشد تا بتواند روابط گسترده‌تری با دیگر کشورها برقرار کند.

اقدامات چنگ هو

اقدامات ارزشمند چنگ هو در طول زندگی‌اش را می‌توان در بخش‌های سیاسی فرهنگی، مذهبی و علمی بررسی کرد.

1. Heywood

2. Tan Ta Sen, Cheng Ho and Islam in Southeast Asia, p.166.

۳. جی وی جی، سفرنامه ماهوان، صص ۴۷ و ۴۸.

➤ انگیزه‌های سیاسی سفر

سفرهای چنگ هو بخشی با اهداف سیاسی و بخشی تجاری، جریان بزرگی را در تاریخ چین رقم زد. او با هدایت ناوگان بزرگی متشکل از نیروهای دریایی سازمان‌یافته، مجهز به بزرگ‌ترین کشتی‌های شناور در آن زمان، شاهکار دریانوردی بی‌سابقه‌ای را از چین تا آفریقا در مقیاسی وسیع به نمایش گذاشت.^۱ چنگ هو با اقداماتی همچون درآمیختن تدبیر و مصالحه، دادن هدایای گران‌بها به حاکمان خارجی، واداشتن آن‌ها به اقرار به برتری ظاهری امپراتور چین، قراردادن کشتی‌های خود در اختیار آن‌ها و متقاعد کردنشان برای پرداخت خراج، خود را در پایتخت در مقام یک سیاست‌مدار با نفوذ قرار داد. ماجراجویی‌های او با نتایج مهمی همراه بود؛ زیرا چین با داشتن قوی‌ترین ناوگان، به قدرت اول در آسیا و سرزمین اصلی بازرگانی در خاور دور تبدیل شد. درمیان نتایج غیرمستقیم سفرهای او، باید از یک‌سو به رفت‌وآمد زیاد کشتی‌های چینی به جنوب شرقی آسیا و از سوی دیگر به برپاشدن مدرسهٔ زبان‌های خارجی اشاره کرد.^۲

➤ در رویارویی با ایران

سفرهای دریایی میان ایران و چین از دیرباز میان دو کشور معمول بوده و از سفرهای دریایی بازرگانان دو کشور در دوران قبل از اسلام، گواه و سند اندکی برجای مانده است؛ اما از این سفرها در دوران پس از اسلام شواهد بیشتری وجود دارد. در منابع چینی مربوط به آغاز دورهٔ ورود اسلام به ایران، به کشتی‌های ایرانی اشاره‌های فراوانی شده و از آن‌ها به‌عنوان «پوسه» (پرسه، پارسی) یاد کرده‌اند. طبق یک روایت تاریخی، گروهی از مسلمانان شیعه که از ظلم و ستم والیان خراسان به شرق گریخته بودند، در جزیره‌ای وسط یکی از رودخانه‌های بزرگ چین مقیم شدند و بعدها واسطهٔ دادوستد میان چینی‌ها و دیگر ملل گردیدند.^۳ در اواخر قرن سوم سفرهای دریایی ایرانیان به چین کم شد و این به‌علت شورش بود که در سال ۸۷۸م در بندر کوانگ چو اتفاق افتاد و طی آن عدهٔ زیادی از تاجران و جهانگردان ایرانی و عرب در آنجا کشته شدند. با این حال، آمدورفت کشتی‌های چینی و ایرانی در سراسر اقیانوس هند برای تجارت و گسترش روابط، در قرون بعد نیز

1. Blussé, Visible Cities, pp. 5-321.

۲. مدرسه مطالعات شرقی و آفریقایی (the School of Oriental and African Studies) واقع در لندن.

۳. جی وی جی، سفرنامه ماهوان، ص ۱۱.

ادامه یافت و با سفر ماهوان در مقام نماینده چنگ هو در نیمه نخست قرن پانزدهم میلادی به اوج خود رسید.^۱

در آن زمان، ظاهراً جزیره هرمز حاکم مستقلی داشته؛ زیرا ماهوان سفرنامه نویس از آن به عنوان یک «کشور» یاد کرده است. همچنین، با توصیفات که ماهوان در سفرنامه خود ارائه داده است، به نظر می‌رسد که مردمان هرمز اشخاصی ثروتمند و در عین حال مسلمان بودند و متعصبانه تکالیف دینی خود را انجام می‌دادند. آن‌ها تنومند و خوش‌منظر بودند و لباس و کلاهشان متمایز بود و توصیفات دقیقی از آن‌ها شده است که همه نشان از آداب و رسوم اسلامی و توجه آن‌ها به اسلام را دارد.^۲

دوران زندگی چنگ هو با دوره ظهور امپراتور گورکانی در ایران و تاخت و تازهای او در نواحی آسیای میانه و آسیای غربی مصادف بود که احتمال دارد، علت انتخاب راه دریایی از سوی ملل شرقی برای سفر به غرب و چشم‌پوشی از راه زمینی، آشوب‌ها و ناامنی‌هایی بود که به علت تاخت و تازهای تیمور و شورش حکومت‌های آن روزگار در سرتاسر غرب آسیا به وجود آمده بود^۳ تا جایی که حتی حکومت قدرتمندی همچون امپراتوری چین نیز راه دریا را برای سفر به مغرب‌زمین ترجیح می‌داد.^۴

➤ انگیزه‌های علمی سفر

یکی از مهم‌ترین دستاوردهای چنگ هو در جریان سفرهایش به قاره‌ها و سرزمین‌های مختلف، کشف سرزمین‌های جدید است که طبق نظریاتی شاید بتوان کشف قاره آمریکا را نیز سال‌ها قبل از کریستف کلمب به چنگ هو، نسبت داد.

کشف قاره آمریکا

گروهی از دانشمندان به سرپرستی گوین منزیس^۵ شواهدی را مبنی بر اینکه چنگ هو در سال ۱۴۲۱م به سواحل آمریکا رسیده، ارائه می‌دهند؛

۱. جی وی جی، سفرنامه ماهوان، ص ۱۲.

۲. همان، ص ۲۵۸ تا ۲۶۰.

۳. همان، ص ۲۶.

۴. تنها پنجاه سال بعد از این دوره با روی کار آمدن سلسله صفویه در ایران این هرج و مرج‌ها پایان یافت و امنیت بر سرزمین برقرار شد که امپراتوری چین سفیری به جانب ایران فرستاد و با کمال احترام مجموعه‌ای ارزشمند و نفیس از ظروف چینی را به رسم هدیه به شاه ایران تقدیم کرد.

۵. Gavin Menzies نویسنده، مورخ و فرمانده زیردریایی که در کتاب The Year China Discovered the World ادعا می‌کند چنگ هو در ششمین سفر خود، به سواحل آمریکا رسیده است، یعنی ۷۰ سال قبل از کریستوف کلمب.

یعنی هفتاد سال قبل از کریستف کلمب، کشتی‌های چنگ هو آمریکا را کشف کرده‌اند.^۱ این واقعه مصادف است با ششمین سفر چنگ هو که در بین سال‌های ۱۴۲۱ تا ۱۴۲۲ انجام شد.

البته دربارهٔ بعضی از اقدامات و دستاوردهای چنگ هو نمی‌توان سند مشخصی ارائه داد؛ زیرا متأسفانه بخش زیادی از سوابق و دستاوردهای چنگ هو را بعد از مرگش، درباریان از بین بردند و سوزاندند.^۲ البته عده‌ای از مورخان غربی سوزانده شدن اسناد را قبول ندارند، در حالی که در تاریخ چین به این نکته اشاره مستقیم شده است.^۳

منزیس ادعا می‌کند که در قرن پانزدهم، مهندسی دریایی چین، پیشرفته‌ترین معماری در کل جهان بوده و تأکید دارد که ناوچه‌های چنگ هو بسیار بزرگ‌تر و قوی‌تر از کشتی‌های اروپایی بودند و چیزهای ناشناخته برای غرب داشتند، مانند سکان سوراخ‌دار و سرپوش برای جلوگیری از غرق شدن.^۴ گوین منزیس استدلال‌هایی را ارائه می‌دهد که ما به اختصار مواردی از آن را بیان می‌کنیم:

سیاهه‌هایی که از ششمین سفر چنگ هو به دست تاریخ‌نویسان رسیده، عبارت زیر را شرح می‌دهد:

«... بیش از ۱۰۰۰۰۰ لیس (واحد اندازه‌گیری چینی) در دریاهاى وسیع... قایق‌رانی کردیم.»

با در نظر گرفتن اینکه این مقدار تقریباً برابر با ۴۸۰۰۰ کیلومتر است، مسافتی که در نوشته‌های مربوط به چنگ هو آمده، تقریباً برابر رفت‌وآمد از بندر نانکینگ تا امریکاست.^۵

یکی دیگر از مباحث فرضیه یادشده این است که چین در قرن پانزدهم در زمینه فناوری، از اروپا پیشرفته‌تر بود. ریتا فئودریه، محقق دانشکده نیروی دریایی و متخصص در نیروی دریایی چین، در این باره می‌گوید: «از نظر فناوری، چین در موقعیتی بود که می‌توانست به آمریکا یا سرزمین‌های دیگر برسد، تا حدی که نمی‌توان این اتفاق را نادیده گرفت.»^۶

1. Kahn, Joseph; Who Discovered America? Zheng Who?, The New York Times. Available from: <https://www.nytimes.com/2006/01/17/world/who-discovered-america-zheng-who.html>

2. 1421: The Year a Chinese Muslim Discovered America. Islamicity, jul. 3

۳. گوسولت، حی، اسلام در چین، ص ۱۳۰ و ۳۱.

4. Hipótesis de 1421. Available from: <https://www.gavinmenzies.net/>

5. <https://www.gavinmenzies.net>

6. Mendes, Vinicius. (2020). Para BBC Brasil.

منزیس بیان می‌کند که چطور بزرگ‌ترین ناوگان چینی در آن زمان با سفر به سراسر اقیانوس، می‌تواند سرانجام به دور دنیا سفر کند و تقریباً هفتاد سال قبل از کلمبوس به سواحل آمریکا برسد؛ ۳۵۰ سال قبل از کوک، استرالیا را کشف کند و یک قرن قبل از الکانو، کره زمین را دور بزند.^۱

با وجود این واقعیت که از کتاب ۱۴۳۱ سالی که چیناً آمریکا را کشف کرد، نوشته گوین منزیس، به دلیل برخورد نامتعارف با شواهد تاریخی، مورخان به شدت انتقاد کرده‌اند. حقیقت این مطلب که چنگ هو آمریکا را کشف کرده، همچنان وجود دارد و در میان متخصصانی از سراسر جهان بررسی می‌شود.

نکته جالب توجه اینکه این جزئیات در هیچ‌کدام از نقشه‌های اروپایی ارائه نشده است. نقشه، دانش طول و عرض جغرافیایی و شکل کلی جهان مانند گرد بودن آن را نشان می‌دهد که نمی‌تواند از منابع اروپایی گرفته شده باشد.^۲

همچنین، در متون چینی که از این نقشه به دست آمده، نام امپراتور یونگ لو در سمت چپ نقشه نوشته شده که دلیل دیگری بر ارتباط این نقشه به قرن پانزدهم است.^۳ اگر این نقشه درست باشد، نشان می‌دهد که چنگ هو نه تنها به دور کره زمین سفر کرده، به روایتی دیگر، آن سرزمین‌ها را کشف کرده است.

در مقابل، عده‌ای از دانشمندان غربی و اروپایی که ادعای منزیس را فقط در حد گمان می‌دانند، این‌گونه استدلال می‌کنند که طبق اسناد مکتوب، رسیدن چنگ هو به سواحل آفریقا، تنها نظریه پذیرفته شده است؛ اما به سفر این دریاسالار مسلمان به سواحل آمریکا، چون به صراحت اشاره نشده و یا نقشه مربوط به چنگ هو کپی از نقشه اصلی مربوط به سال ۱۴۱۸م است، پذیرفتنی نیست.^۴

نقشه دریانوردی چنگ هو

چینی‌ها از دیرباز تمام تجربه‌های دریانوردی خود را در مجموعه‌های مدونی از نمودارهای مختلف، ثبت و ضبط می‌کردند و آن‌ها را در قالب بخشی از دانش ملی و

1. Orwell, George . (2019). La falsa primera vuelta al mundo. El caso de la supuesta circunnavegación china de 1421 desde el paradigma de la posverdad

2. Kahn, Joseph; Who Discovered America? Zheng Who? The New York Times. Orwell. (2019). La falsa primera vuelta al mundo. El caso de la supuesta circunnavegación china de 1421 desde el paradigma de la posverdad

۳. البته این نقشه چندین اشتباه جغرافیایی دارد که به دلیل دانش محدود چنگ هو در زمینه سفر به بعضی از مناطق است که البته می‌بینیم همین اشتباه‌ها در نقشه (king) که آلبرت کانتینو در سال ۱۵۰۲م برای یک دوک ایتالیایی طراحی کرد، آشکارا نشانه کپی‌برداری پرتغالی‌ها از نقشه چینی است. برای اطلاعات بیشتر در این زمینه، مراجعه شود به مقاله

http://www.myoldmaps.com/late-medieval-maps-1300/2363-1418.pdf; به آدرس: 1418map

۴. مراجعه شود به آدرس اینترنتی: https://www.gavinmenzies.net

میراث تمدن خویش در آرشیوهای سلطنتی نگه می‌داشتند. با این حال، امروزه تعداد نقشه‌های در اختیار ما بسیار کمتر از حد انتظار است؛ شاید به این دلیل است که در سال‌های پایانی قرون وسطی توجه فرمانروایان چینی، از دریانوردی و سفرهای دریایی، به‌امور داخلی سرزمین برگشت و موجب نابودی تدریجی بخش زیادی از این نقشه‌ها شده است.^۱

در حال حاضر، بزرگ‌ترین مجموعه نمودارهای دریایی چینی، نقشه مائو کئون^۲ است و از آن جهت اهمیت دارد که مسیر تمام سفرهای دریایی چنگ هو را در اختیار ما می‌گذارد. نویسنده در مقدمه، بعد از اشاره مختصر به چنگ هو این عبارات را می‌آورد: «نقشه‌های او (چنگ هو) فواصل راه‌ها و کشورهای مختلف را با دقت و درست نشان می‌دهد و من آن را برای اطلاع نسل‌های بعد و یادگاری از سفرهای نظامی او آورده‌ام.»^۳

این نقشه که در منابع مدرن چینی بیشتر به «نقشه دریانوردی چنگ هو» معروف است،^۴ اولین نقشه شناخته‌شده چینی است که نمایشی دقیق از جنوب آسیا، فارس، عربستان و شرق آفریقا را نشان می‌دهد؛^۵ بنابراین، دریانوردی‌های چنگ هو موجب شد تا نقشه‌ای کلی از جهان اطرافش ارائه شود و به دریانوردان دیگر کشورها در مسیریابی کمک برساند.

انگیزه‌های فرهنگی و مذهبی سفر

➤ نفوذ مسلمانان در دربار مینگ

با از بین رفتن سیاست‌های بومی از قرن هشتم تا دوازدهم میلادی، بازرگانان عرب از مناطق خود دور شده بودند و هیچ بندر بزرگ یا مرکز تجاری برای تجارت آن‌ها وجود نداشت و منطقه پر از دزدان دریایی بود. در مقابل، بازار پررونق چین فرصت‌های تجاری بهتری را ارائه می‌داد. در اوایل قرن پانزدهم نیز چین هنوز با دین اسلام آشنایی نداشت و آیین‌هایی همچون بودا و برخی از آیین و رسوم هندی در میانشان رواج داشت. با روی کار آمدن سلسله یوان و مینگ و توسعه تجارت

۱. تولی (Tooley) و باگرو (Bagrow) نخستین افرادی بودند که به‌معرفی نقشه‌های قدیمی چینی اهتمام ورزیدند و تنها توانستند ده نمونه از این آثار را معرفی کنند.

2. Mao Kun

۳. جی وی جی، *سفرنامه ماهوان*، ص ۱۶.

4. Church . Encyclopaedia of the History of Science, Technology, and Medicine in Non-Western Cultures, p. 2354.

5. J.V. (1970). Ma Huan Ying Yai Sheng Lan: The overall survey of the ocean shores.p. 252. این مطلب در نسخه فارسی سفرنامه ماهوان نیامده و تنها در نسخه انگلیسی به آن اشاره شده است.

خارجی و در پی آن، حضور بازرگانان عرب در سواحل جنوب شرقی چین مانند گوانژو^۱ و نیز ساکن شدن آن‌ها در منطقه‌ای که بزرگان مسلمان در نیروهای درباری و اداره دولت قدرت داشتند، تأثیر بسزایی در آشناسدن چینیان با دین اسلام و رواج دین اسلام در آن منطقه داشت.

برای نمونه، امپراتور یونگل سید اجل شمس‌الدین را فرماندار یونان و پوشوگنگ^۲ را کمیسر تجارت خارجی در گوانژو منصوب کرده بود.^۳ به گفته گابریل فوکاردی:^۴

با تأکید بر نفوذ شدید مسلمانان در دربار مینگ و نیز نقش خواجه چنگ هو در تاریخ اکتشافات دریایی، آن زمان، اسلام در چین محکم شده بود و قوم «هوی» متشکل از مسلمانان آسیای میانه غربی در حال شکل‌گیری بود. در واقع، نفوذ مسلمانان در دربار مینگ، از زمان امپراتور ژو یوانژانگ^۵ (بنیان‌گذار سلسله مینگ) که با یک زن مسلمان به نام لیدی ما^۶ ازدواج کرد به‌صورت غیر مستقیم نفوذ خود را در آن سلسله به جا گذاشت^۷ تا زمانی که حدود ده ژنرال مسلمان در لشکر خود داشت و از مسلمانان به‌صورت آشکارا حمایت می‌کرد.^۸

➤ تبلیغ دین اسلام توسط چنگ هو

در اوایل سلسله مینگ، چون مسلمانان از موقعیت‌های بالای درباری برخوردار بودند و مسئولیت گرفتن مالیات برعهده آنان بود، جامعه به آن‌ها نگاه مثبت داشت. چنگ هو در حالی که خود مسلمان بود، با احترام گذاشتن به ادیان دیگر، این نگاه را کاملاً به‌نفع مسلمانان تغییر داد تا به‌تدریج، این دیدگاه به وجود آمد که یکی از علت‌های مؤثر در انتخاب چنگ هو به‌سمت دریاسالاری، همین گرایش به دین اسلام بوده است.^۹

از اوایل قرن دهم تا قرن چهاردهم، بر اثر تلاش‌های بازرگانان عرب و هند و مسلمانان بومی داخل چین، حوزه‌های اسلامی فراوانی از چامپا در ویتنام تا

1. Guangzhou

2. Pu shougeng

3. Tan Ta Sen, Cheng Ho and Islam in Southeast Asia, p.169.

4. Gabriele Foccardi

۵. Zhu Yuanzhang فرمانده نیروهایی که چین را فتح کردند، به سلسله یوان به رهبری مغول پایان داد و سلسله مینگ را در آغاز سال ۱۳۶۸م تأسیس کرد.

۶ شناخته شده به‌عنوان ملکه ما (lady MA).

7. Tan Ta Sen, Cheng Ho and Islam in Southeast Asia, p.169.

8. China archaeology and art digest, Volume 3. 2000. p. 29.

9. Levathes, When China ruled the seas, pp. 147-148.

مجمع‌الجزایر مالایی ایجاد شد. مأموریت‌های چنگ هو به روند اسلامی‌سازی در جنوب شرقی آسیا سرعت بخشید و دوره شکوفایی اسلام را در آن مناطق آغاز کرد؛ بنابراین، نقش چنگ هو در اسلامی‌سازی منطقه را باید در یک زمینه تاریخی گسترده‌تر با محوریت شبکه تجارت منطقه‌ای و بین‌المللی بررسی کرد.^۱

➤ گسترش اسلام در اندونزی

چنگ هو بر اثر سفرهای پیاپی که به اندونزی داشت، در رویارویی با این منطقه، هم از بُعد سیاسی دیپلماتیک و هم از بُعد فرهنگی، چشم‌انداز جدیدی را ارائه داد. بنا بر دیدگاه برخی از دانشمندان، اسلام از طریق چین وارد اندونزی شد. با این حال، شماری دیگر از دانشمندان، استدلال‌های متفاوتی می‌آورند که در مجموع، سه نظریه درباره این موضوع مطرح شده است:

۱. براساس اولین نظریه، در قرن سیزدهم، اسلام از طریق بازرگانانی که از ایران و غرب هند به سوماترا^۲ می‌رفتند، به اندونزی وارد شده است.^۳ با این استدلال، آشکار شد که بر روی سنگ قبر اولین پادشاه در کراسان سامودرا به نام سلطان مالک عاص سلطان که در سال (۱۲۹۷ م) درگذشت، حکایت‌هایی از آموزه‌های اسلامی حک شده است.^۴

۲. به عقیده برخی دیگر از دانشمندان، در قرن‌های هفتم و هشتم شماری از بازرگانان عرب به سوماترا رفتند و هم‌زمان با تجارت، اسلام را نیز گسترش می‌دادند. در قرن چهاردهم با سرازیر شدن نیروهای مغول به جنوب شرقی چین، افراد زیادی از سوماترا و پالمبانگ به مجمع‌الجزایر مالایی مهاجرت کردند. با ساکن شدن مهاجران، شهرک‌های پراکنده و کوچک متعلق به مهاجران چینی به وجود آمد که در پی آن، فرصت‌های تجاری بالقوه‌ای را پدید آورد. در آن موقع، اقلیت بازرگانان، مسلمان بودند و هنوز آیین غالب مردم و حکومت، آیین هندو بود و البته مهاجران چینی هم انگیزه‌ای برای روی آوردن به آیین اسلام نداشتند.^۵

۳. در همین حال، برخی از مسلمانان در اندونزی ادعا می‌کنند که اسلام برای اولین بار از چین به اندونزی وارد شده است. به‌عنوان مثال، به‌ادعای عبدالرحمن وحید، رئیس جمعیت «نهضة العلماء» که از اکتبر ۱۹۹۹م تا ژوئیه ۲۰۰۱م نیز رئیس‌جمهور اندونزی بود، اسلام را برای اولین بار مسلمانان چینی به مجمع‌الجزایر

1. Tan Ta Sen, Cheng Ho and Islam in Southeast Asia, p.169.

۲. جزیره‌ای در اندونزی

3. Nicholas Tarling, ed., The Cambridge History of Southeast Asia, 1992, p.513.

4. Nicholas Tarling, ed., The Cambridge History of Southeast Asia, 1992, p.322.

5. Tan Ta Sen, Cheng Ho and Islam in Southeast Asia(2009);p. 183.

اندونزی پخش کرده‌اند.^۱ دکتر نورکولیش مجید^۲ یک محقق اندونزیایی نیز دیدگاه سوم را مطرح می‌کند که بنا بر آن، اسلام ممکن است از طریق کشور چین به اندونزی گسترش یافته باشد و البته به احتمال زیاد از استان یونن^۳ چین آمده است.^۴ با این حال، در پی مهاجرت گسترده از چین به جنوب غربی آسیا در دوران سلسله یوان، قبل از رسیدن چنگ هو به آنجا، برخی از مسلمانان چینی در جاوا بودند. طبق کتاب *دائو یی ژی لو*^۵ (پیشینه کشورها و جزایر خارجی) که وانگ دایوان جمع‌آوری کرده است، پس از آغاز فتح جاوا توسط دولت یوان، شماری از سربازانش در آن سرزمین ماندند و جزیره را با بومیان تقسیم کردند. در آن زمان، اسلام در چین رونق داشت و بسیاری از سربازان، مسلمان بودند؛^۶ در نتیجه، چنگ هو موجب گسترش اسلام در اندونزی شد و نیز مسیرهای دریایی را ایمن ساخت و به افزایش رفاه اجتماعی در منطقه اندونزی کمک کرد.

ماهوان، در سفرنامه خود (بررسی کلی سواحل اقیانوس)، سه نوع از ساکنان جاوا را بدین صورت توصیف کرده است: «سه طبقه اجتماعی از مردم وجود داشت که در بالاترین طبقه، اجتماعی، بازرگانان مسلمان هوی از نژاد عرب بودند و در وسط این طبقات، مسلمانان چینی مهاجر و در پایین‌ترین طبقه نیز مردمان بومی قرار داشتند.»^۷ بنابراین، قسمت زیادی از آن جامعه را مسلمانان تشکیل می‌دادند. گسترش اسلام در جاوا توسط مسلمانان چینی در اواسط قرن پانزدهم، پس از ورود چنگ هو به اندونزی، به جنبش اسلامی‌سازی گسترده‌تری تغییر شکل داد.^۸ در سال ۱۴۱۹م چنگ هو، حاجی بونگ تاک کنگ^۹ را برای اداره جوامع مسلمان چینی در جنوب شرقی آسیا منصوب کرد. بدین ترتیب، چنگ هو در یک اقدام خارجی، چامپا را به‌عنوان مرکز مدیریت جوامع چینی انتخاب کرد.^{۱۰}

چنگ هو از اسلام به‌عنوان نقطه مشترک تجمع مردمان دیگر کشورها بهره برد. سفرهای وی نه تنها وضعیت اجتماعی مسلمانان داخل چین را رشد داد بلکه

1. Harian Republik, 14 September 1997.

2. Professor Dr. Nurcholish Madjid پارامادینا جاکارتا

۳. استانی که سید اجل آن را بنیان نهاد و بیشتر مردمان آن مسلمان بودند.

4. H. J. de Graaf dkk., Cina Muslim Di Jawa Abad XV dan XCI: Antara Historisitas dan Mitos (Yogya : PT Tiara Wacana Yogya, 1998), p. 7.

5. Dao Yi Zhi Lue

6. Kong , On the Relationship between Cheng Ho and Islam in Southeast Asia, no. 1

7. Huan Ma .Ying-Yai Sheng-Lan: 'The Overall Survey of the Ocean's Shores' (1433);translated by J.V.G Mills;p.93.and. Tan Ta Sen, Cheng Ho and Islam in Southeast Asia (2009), p.184.

8. Tan Ta Sen, Cheng Ho and Islam in Southeast Asia (2009), p. 183.

9.Haji Bong Tak Keng

10. Tan Ta Sen, Cheng Ho and Islam in Southeast Asia, 2009, p.195.

مهاجران بیشتری را به اسلام دعوت کرد و این شرایط، بر روی بازرگانان چینی که در محاصره فرهنگی مسلمانان قرار گرفته بودند، تأثیر گذاشت. این جریان اسلامی سازی تا جایی پیش رفت که شبکه مهم تجارت منطقه‌ای و بین‌المللی، زیر سلطه تجار مسلمان عرب، چینی، هندو و مالایی رفت.

با توجه به گسترش سریع جمعیت مسلمان در جاوا، چنگ هو سازمان حاکم بر این کشور را کاملاً طبق اصولی بازسازی کرد که خود در نظر داشت. مسلمانان چینی در جاوا در دوره چنگ هو بنا بر کتاب *سالنامه مالایی*^۱ خود را مسلمانان حنفی معرفی کردند که این نشان می‌دهد ریشه‌های اجدادی آن‌ها به مسلمانان هوی در چین می‌رسد.^۲

در قرن پانزدهم که دیگر به مرور، پادشاهان اندونزی آیین اسلام را پذیرفته بودند و دین خود را به جزایر اطراف همچون مالایا تبلیغ کردند که این مهم، همچنین موجب گسترش اسلام در مالزی شد.^۳

➤ گسترش اسلام در مالزی

به گفته *سالنامه مالایی*، چنگ هو در گسترش اسلام در میان جوامع چینی در مجمع‌الجزایر مالایی نقش مهمی داشت. وی سیستم مدیریتی بهتری را برای اداره جوامع مسلمان چینی و مسلمانان خارج از چین در جاوا و سوماترا ارائه داده بود.^۴ قرن‌های سیزدهم و چهاردهم، در مالزی زمینه‌ای برای تشکیل حکومت اسلامی فراهم آمد. در سال ۱۴۱۴م پادشاه مالاکا^۵ به نام پارامسورا (paramora) مسلمان شد و خود را محمد اسکندر شاه نامید و حکومت مستقل سلاطین مالاکا را در نواحی جنوبی مالزی مستقر ساخت.^۶ وی پس از ازدواج با پرنسسی مسلمان از پاسای (اندونزی امروزی)، به اسلام گروید.^۷

۱. سالنامه مالایی، با نام اصلی Sulalatus Salatin، اثری ادبی است که تاریخچه پیدایش، تکامل و نابودی امپراتوری بزرگ دریایی مالایی، سلطان نشین مالاکا را ارائه می‌دهد.

2. Tan Ta Sen, Cheng Ho and Islam in Southeast Asia, 2009, p.195.

مسلمانان هوی (Hui Hui) در چین از زمان سلسله یونان، خود را پیرو مکتب حنیفیت می‌دانستند و آموزه‌ها و افکار و آیین‌های خود را براساس قرآن و روایاتی که کم و بیش به دستشان رسیده بود، بنا نهاده بودند.

3. Tan Ta Sen, Cheng Ho and Islam in Southeast Asia, 2009, p.177.

4. Tan Ta Sen, Cheng Ho and Islam in Southeast Asia, 2009, p.195.

۵. شهری تاریخی در ساحل غربی مالزی

۶. درخشه مرتضوی، *شیعیان مالزی*، ص ۱۷۷.

7. Tan Ta Sen, Cheng Ho and Islam in Southeast Asia, 2009, p.176.

ظهور مالاکا به عنوان قدرت منطقه‌ای جنوب شرقی آسیا و تبدیل به قطب تجاری و آموزش‌های اسلامی، شاید مهم‌ترین دستاورد مأموریت‌های چنگ هو باشد.^۱ در هفتمین سال از حکومت امپراتور یونگ لو، فرمان سلطنتی به چنگ هو صادر شد که فرماندهی کشتی‌های گنج را بر عهده بگیرد و سفر خود را به جزایر مالایا آغاز کند و هدایایی چون منشورهای سلطنتی، دو خاتم نقره، یک کلاه، یک کمر بند و یک ردا به فرماندهان لا چیا^۲ عطا کند.^۳

اگرچه در کتاب‌های معاصر با اشاره به نقش چنگ هو سوابق مستقیم زیادی نوشته نشده، بنا بر دلایل موجهی در پی اعزام‌های چنگ هو به این مناطق، اسلام گسترش چشم‌گیری یافته است.^۴

اولین نکته جالب توجه این است که حمایت دربار مینگ از مالاکا، به عنوان منطقه اصلی استراتژیک در سیستم سیاسی و تجاری منطقه‌ای و بین‌المللی، موجب شد مالاکا به منطقه فعالیت‌های تجاری و دیپلماتیک دربار مینگ تبدیل شود.^۵ بدون شک، زمانی که ناوگان بزرگ چنگ هو به مالاکا سفر کرد، این حقیقت که فرد مسلمانی به نام چنگ هو فرماندهی بزرگ‌ترین ناوگان جهان را بر عهده داشت، بر پادشاه مالاکا تأثیر عمیق گذاشته بود. از نظر پادشاه مالاکا، چنگ هو نماد زنده اسلامی از جنبه قدرت و نفوذ بالا در میان مسلمانان در دربار مینگ بود. زمانی که پادشاه مالاکا اولین دیدار سلطنتی خود را در سال ۱۴۱۱م با دربار مینگ انجام داد، متوجه مسلمانان شد، چنگ هو نیز متوجه حضور پررنگ بازرگانان مسلمان عرب و هندی و مالایی در منطقه شد و افزایش نفوذ دولت‌های مسلمان در سوماترا و پاسای را نیز احساس کرد. او دریافت که یک دوره اسلامی در جهان مالایی در حال شکل‌گیری است. وی در سال ۱۴۱۴م لقب اسلامی «سلطان» را برای خود انتخاب و تصویب کرد که همه حکام بعدی مالاکا عنوان سلطان را برای خود برگزینند.^۶

1. Tan Ta Sen, Cheng Ho and Islam in Southeast Asia, 2009, p.176.

۲. بنیان‌گذار و اولین پادشاه مالاکا، وی همان «پارامِسْوا» (parameswara) است. او عنوان «سلطان اسکندرشاه» را در سال ۱۴۱۳م برای خود برگزید.

۳. جی وی جی، سفرنامه ماهوان، ص ۱۹۱.

4. Tan Ta Sen, Cheng Ho and Islam in Southeast Asia, 2009, p.177.

5. Tan Ta Sen, Cheng Ho and Islam in Southeast Asia, 2009, p.179.

6. Tan Ta Sen, Cheng Ho and Islam in Southeast Asia, 2009, p.179.

در آن زمان، امپراتور مالاکا قدرت خود را از طریق گسترش سیاسی و تجاری در سرزمین‌های اطراف شامل کامپار،^۱ جامبی،^۲ ریائو در ساحل شرقی سوماترا و کل شبه‌جزیره مالایا بالا برد تا حدی که در قرن پانزدهم پادشاه مالاکا توانست اسلام را در این سرزمین‌ها گسترش دهد. ر.آ. کرن^۳ در این باره می‌گوید: «افراد بومی مالاکا (مالایی‌های واقعی)، خود را مسلمانانی غیور می‌دانند؛ بنابراین، مالاکا به‌عنوان مبلغ اسلام در شبه‌جزیره مالایا عمل کرد تا اینکه سرانجام کل مالایا مسلمان شدند.» به‌عنوان مثال، بین سال‌های ۱۴۶۰ تا ۱۴۷۵ م اسلام از طریق پیوند خویشاوندی با خانواده سلطنتی پاهنگ، در آن سرزمین گسترش یافت. این روند آن قدر ادامه یافت تا دین اسلام به جزایر اسپایس^۴ در مجمع‌الجزایر شرقی و از آنجا به مندناو^۵ در فیلیپین هم رسید.^۶

➤ گسترش اسلام در آفریقا

در خلال سفرهای چنگ هو به آفریقا، بر اثر ساکن شدن افرادی از خدمه کشتی گنج در منطقه کنیا، اکنون اقوامی در کنیا هستند که خود را از نسل چنگ هو می‌دانند.^۷ افسانه‌هایی که درباره جزیره لامو می‌گویند: «دو کشتی چینی در سواحل شرقی کنیا به سنگ برخورد کرد و بیست ملوان به ساحل شنا کردند. با این حال، قبایل محلی گفتند فقط در صورتی اجازه اقامت دارند که بتوانند یک مار پیتون بزرگ را در روستا بکشند. یک ملوان، استاد شمشیرباز، مار پیتون را از غار بیرون کشید و آن را کشت. ملوانان چینی در آنجا اقامت گزیدند و با زنان محلی ازدواج کردند و آن زنان به اسلام گرویدند.^۸ اکنون باور بر این است که آن‌ها تا شش نسل بعد در آن منطقه باقی ماندند.^۹

فرانک ویویانو توضیح داده است که چشمان مردم جزیره پت^{۱۰} شبیه چینیان بود و با توجه به رواج برخی از نام‌ها در میانشان، گمان می‌رفت که ریشه چینی داشته باشند. پس از انجام آزمایش دی ان ای روی یکی از زنان بومی، مشخص شد اجداد

۱. شهری در مالزی.

۲. شهری در اندونزی.

3. R.A. kern.

4. Spica در اندونزی

5. Mindanao در جنوب فیلیپین

6. Tan Ta Sen, Cheng Ho and Islam in Southeast Asia, 2009, p.180.

7. 1421: The Year a Chinese Muslim Discovered America. Islamicity.jul .3. 2020 .

8. Is this young Kenyan Chinese descendant?, China Daily

9. "Children of the master voyager?", People's Daily, 3 November 2006

10. Pate Island

آن‌ها زنانی بوده‌اند که هنگام ورود ملوانان چینی، با آن‌ها ازدواج کردند و یک جامعه اسلامی در آن منطقه بنا نهادند.^۱

از بناهای اسلامی که در جزیره سیو^۲ در نزدیکی جزیره پت یافت شده، می‌توان به بناهای مساجد قدیمی باقی‌مانده از قرن پانزدهم اشاره کرد. در دهه ۱۹۵۰ یک شهر تاریخی به نام شانگا کشف شد که دو مسجد درون آن قرار داشت؛ یکی مسجد غربی و دیگری مسجد جمعه. به گفته تاریخ‌شناسان، قدمت این مساجد به قرن پانزدهم میلادی باز می‌گردد که مربوط به جامعه بازرگانی مسلمان در ساحل آفریقای شرقی و مصادف با ورود ناوگان چنگ هو به آن منطقه است.^۳ مساجد و مقبره‌ها و گورستان‌ها با معماری مذهبی و تکامل آن‌ها در طول زمان، شاهدی بر تأثیر حضور چنگ هو بر این نقطه از قاره آفریقا و تبلیغ اسلام در آن منطقه دارد. اکنون در جزیره سیو شاهد حضور نوادگان چنگ هو هستیم که در میان جامعه‌ای مسلمان زندگی می‌کنند و به گزارش غرب‌شناسان روزه‌روز اسلام در آن مناطق گسترش می‌یابد.^۴

➤ بازدید از شهر مکه

از آنجا که چنگ هو مسلمان بود، سعی داشت در آخرین سفرهای خود، برای زیارت و انجام مناسک حج به مکه برود. طبق گزارش‌های ماهوان که به‌عنوان سفرنامه‌نویس، چنگ هو را همراهی می‌کرد و نیز یکی از هفت مأموری بود که از شهر کالیکوت به مکه فرستاده شد، شهر مکه را در کتابش توصیف کرده و ادعا دارد که از تجربه شخصی خود سخن می‌گوید. او پایه‌گذاری دین اسلام را از مکه می‌داند و اینکه ساکنان مکه خالصانه از این دین پیروی می‌کنند. همچنین، ذکر می‌کند که آن‌ها به زبان عربی سخن می‌گویند و یک جامعه قانون‌مدار و بانشاط تشکیل داده‌اند

1. Frank Viviano (July 2005). "China's Great Armada, Admiral Zheng He". NATIONAL GEOGRAPHIC. p. 6.

2 Siyu. بزرگ‌ترین جزیره کنیا.

۳: Shanga. ی باستانی متعلق به یک جامعه تجار مسلمان در سواحل آفریقای شرقی. مؤسسه انگلیس در آفریقای شرقی

4. Horton, Mark (1996). Shanga: the archaeology of a muslim trading community on the coast of East Africa.

که حتی آداب خاک‌سپاری‌شان را دین معین می‌کند.^۱ در شعر «یادبود سفر» که در سفرنامه ماهوان آمده، در توصیف شهر مکه این بیت را آورده است:

بالا تا [اوج] آسمان و پایین تا [اعماق] زمین را نگرستم، هیچ مرزی نبود،

تا پایانه‌های آسمان و کرانه‌های زمین همه کس خادم پادشاه است.^۲

در کل، جزئیات زیادی از عربستان به خصوص از مکه و مدینه در جغرافیای بزرگ سلسله مینگ آمده و حتی آیات قرآنی و آداب و رسوم مسلمانان نیز به صراحت بیان شده است.^۴

➤ بازدید از مقبره دو حکیم مسلمان

در اوایل دوران سلسله تانگ ۶۱۸ تا ۶۲۶م دو نفر از شاگردان پیامبر اسلام ﷺ از طریق دریا وارد منطقه گوانزو شدند. آن دو در میان چینیان به «سه حکیم» و «چهار حکیم» معروف بودند و مسلمانان به مقبره آن دو احترام می‌گذاشتند. در پانزدهمین سال از حکومت سلسله مینگ در سال ۱۴۱۷م چنگ هو به بازدید از قبور این دو حکیم برای دعا و عبادت رفت.^۵

در اینجا این سؤال مطرح می‌شود که چگونه بازدید از قبر دو حکیم مسلمان و یا بازدید از مکه می‌تواند موجب تبلیغ اسلام بشود؟ یکی از آن دلایل، پرداخت قضیه تبلیغ غیر مستقیم اسلام توسط چنگ هو است. وی زمانی که در حال رویارویی با ادیان دیگر همچون کنفوسیوس و مسیحیت بود، ضمن اینکه معتقدان به هر سه دین را محترم می‌شمرد و به آن‌ها احترام می‌گذاشت، سعی در آشنا کردن آن‌ها با دین راستین اسلام را هم داشت؛ چنان‌که ضمن داشتن اخلاقی نیکو و زبانزد، از مکان‌های مقدس اسلامی بازدید می‌کرد و بسیاری از هیئت همراه خود را با این مناطق، آشنا و دین اسلام را در اذهان آن‌ها زنده می‌ساخت.

۱. طبق گزارش‌های به‌دست‌آمده از زندگی‌نامه امپراتور ژو یوانزانگ، به این نکته برخوایم خورد که قبل از به‌قدرت رسیدن ژو، در پی قحطی‌ای که به سرزمینشان آمده بود، تمام خانواده‌اش به‌غیر از او و برادرش جان خود را از دست دادند و آن‌ها طبق رسوم اسلامی، اجساد خانواده خود را در پارچه‌ای سفید پیچیدند و به خاک سپردند. (When China ruled the seas, pág. 147-148 Lu, Hanchao (2005). Street Criers: A Cultural History of Chinese Beggars. Stanford University Press)

۲. جی وی جی، سفرنامه ماهوان، ص ۱۰۱.

۳. همان، ص ۱۴۷.

4. Broomhall. Islam in China: A Neglected Problem. p. 58.

5. 我国最古老、最完好的伊斯兰教圣迹—灵山圣墓，赖润荣，2016-04-10.

مرگ چنگ هو

درباره مرگ چنگ هو دو روایت ذکر شده است، یک روایت اینکه چنگ هو در ۶۲ سالگی در حال بازگشت از هفتمین سفر خود در سال (۱۴۳۳م) درگذشت و در حومه جنوبی تپه نیوشو در نانجینگ به خاک سپرده شد و روایت دیگر این است که چنگ هو در آخرین سفر خود، در سفر به کالیکوت در همان مکان درگذشت که البته قول اول تا حدی صحیح‌تر است.

او کارها و خدمات فراوانی برای چین انجام داد و شکوه پادشاهی مینگ را افزایش داد و همچنین دین اسلام را در بسیاری از کشورها در سراسر جهان که دیگر خراج‌گزار دربار امپراتوری مینگ بودند، گسترش داد. اگرچه وی در قرن پانزدهم میلادی درگذشت، چنان‌که اشاره شد، آثار نیکی از خود باقی گذاشت که تا زمان حال، هم نیروی دریایی چین و هم اجداد وی به خود افتخار می‌کنند. همچنین، در مکان‌هایی مانند مالاکا و جاوا معابدی به نام وی نام‌گذاری شده‌اند.^۱ مقبره چنگ هو طبق آداب آموزه‌های اسلامی، بازسازی شده و عبارت عربی «الله اکبر» نیز در بالای مقبره وی حک شده است.

➤ وضعیت مسلمانان پس از چنگ هو

اشغال مالاکا توسط پرتغالی‌ها و ظهور شهرهای بندری در قرن شانزدهم و هفدهم، تأثیر بسزایی در افزایش مسلمانان چینی در مجمع‌الجزایر مالایا داشت. استان جاوا همچنان ارتباط خود را با چین حفظ کرد؛ اما با فرمان پادشاه رزونگ این ارتباط تاحدی کمرنگ‌تر شد.^۲ چینی‌ها به استان تسویانگ که تعداد زیادی از مردم آن مسلمان بودند، حمله کردند و بسیاری از مسلمانان در این جنگ کشته شدند.^۳ با این حال، در کشورهایی که چنگ هو اسلام را گسترش داده، مانند اندونزی و مالزی و آفریقا ما همچنان شاهد حضور مسلمانان هستیم.

➤ دریانوردی پس از چنگ هو

پس از مرگ چنگ هو، امپراتور جدید مینگ به نام رزونگ^۴ به سلطنت رسید. به‌علت درگیری سمت دیگر کشورش با بربرها، صلاح بر این دید که ناوگان پرهزینه دریانوردی‌اش را نابود سازد تا بتواند بودجه مملکت را در جنگ با بربرها متمرکز کند

1. 1421: The Year a Chinese Muslim Discovered America. Islamicity.jul .3

2. Tan Ta Sen, Cheng Ho and Islam in Southeast Asia, 2009, p.207.

3. Broomhall, Marshall Broomhall. Islam in China A Neglected Problem.p.181.

4. Rezong

و سفرهای دریایی را در سال ۱۴۲۵م به کلی متوقف کرد.^۱ رزونگ بسیاری از کشتی‌های چنگ هو را سوزاند و قانونی وضع کرد که کشتی‌هایی با بیشتر از سه دکل اجازه سفر نداشته باشند.^۲ چین اکنون در مرزهای غربی خود با بربرها می‌جنگید و لازم بود منابع خود را به این جنگ اختصاص دهد. زمانی که یکی از علاقه‌مندان به دستاوردهای چنگ هو می‌خواست سفرهای او را ادامه دهد، امپراتور با درخواست وی مخالفت کرد و برای اطمینان از این موضوع، افرادی را از دربار مأمور کرد تا سیاه‌های مربوط به چنگ هو را کاملاً از بین ببرند و اکنون اطلاعات ما تنها از طریق نوشته‌های بعضی از خدمه‌های چنگ هو به دست آمده است؛ بنابراین، چین سفرهای خارجی خود را قطع کرد و درست در آن زمان، پرتغال کشتی‌های خود را به سواحل غربی آفریقا می‌فرستاد. در قرون بعدی، کاوشگران اروپایی به دورترین نقاط جهان سفر کردند و مستعمره‌های چین را از آن خود نمودند. چنگ هو روندی را آغاز کرده بود که امکان داشت پادشاهی مینگ را به شکوه و جلال بیشتری برساند که متأسفانه حکام سلسله مینگ از شیوآ گذشتگان خود پیروی نکردند و همین موجب افول چین شد.^۳

➤ شهرت جهانی

چنگ هو از آن جهت که شخصیت بسیار اثرگذار و هوشمندی بود، نه تنها در چین، بلکه در دیگر نقاط جهان هم توانست از خود نام نیکو به یاد بگذارد. مردمان چین از این شخصیت به‌عنوان قهرمان ملی یاد می‌کنند و مردمان دیگر سرزمین‌ها مانند مالزی و تایلند نیز امروزه برای بزرگداشت چنگ هو به معابد متناسب به وی می‌روند و جشنواره‌های گوناگون برای بزرگداشت وی برگزار می‌کنند. در اینجا به نمونه‌هایی از این موارد اشاره می‌کنیم:

۱. تایلند: در تایلند معبدی به نام سان پائو هست که در آن برای چنگ هو قربانی می‌کنند. همچنین، امروزه به یاد سفرهای دریاسالار چنگ هو، مجسمه‌ای از وی در شهر آیوتایا در تایلند ساخته شده است.^۴
۲. مالزی: امروزه در مالزی تام تاسن، نویسنده کتاب چنگ هو و اسلام در جنوب شرقی آسیا، موزه‌ای مختص به چنگ هو ساخته است که

1. Tan Ta Sen, Cheng Ho and Islam in Southeast Asia, 2009, p.207.
 2. Zhang Wenxian. "The Yellow Register Archives of Imperial Ming China", Vol. 43, No. 2, pp. 148-175.
 3. 1421: The Year a Chinese Muslim Discovered America. Islamicity.jul. 3. 2020. Available from: <https://www.islamicity.org/6062/1421-the-year-a-chinese-muslim-discovered-america>
 4. Stephens, Harold , Cruising Thailand's Chao Phraya River with Admiral Zheng He, Retrieved

بزرگ‌ترین موزه مالاکا شناخته می‌شود.^۱ همچنین، در مالاکا قدیمی‌ترین چاه هنوز به نام «سان پو کونگ» خوانده می‌شود، نامی که چنگ هو در آنجا شناخته می‌شد.

۳. چین: در نانجینگ، امپراتوری مینگ یونگل معبدی به نام جینگهای^۲ در قرن پانزدهم برای بزرگداشت چنگ هو بنا کرد که اکنون مردمان چین برای بزرگداشت سفرهای دریایی چنگ هو، از بیشتر شهرهای اطراف به این مکان می‌روند و جشن و شادی می‌کنند. جشنواره بزرگی هم برای ششصدمین سالگرد سفرهای چنگ هو در چین برگزار شده است.^۳

۴. روز ملی دریانوردی چین: تاریخ ۱۱ ژوئیه ۲۰۰۵م در چین، روز ملی دریانوردی شناخته می‌شود که به یاد اولین سفر دریایی چنگ هو در ۶۰۰ سال پیش انتخاب شده است؛ بنابراین، هر سال در این روز در پکن، شانگهای، چینگدائو و... جشنواره‌ای برای بزرگداشت این شخصیت و یادآوری قدرت دریایی چین برگزار می‌کنند.^۴

۵. ساخت انیمیشن: انیمیشن سفرهای شگفت‌انگیز «oyage Extraordinaire» که در سال ۲۰۱۲م در چین اکران شد، نشان از اهمیت موضوع چنگ هو به‌عنوان یک قهرمان ملی در میان چینیان دارد. این انیمیشن ماجرای دو دانش‌آموز است که به‌طور اتفاقی به زمان سلسله مینگ می‌روند و در کشتی چنگ هو به دیدن سفرهای وی می‌پردازند.^۵

۶. اسطوره داستان سندباد: برخی از محققان معتقدند که داستان سندباد می‌تواند از ماجرای چنگ هو الهام گرفته شده باشد. این فرضیه به دو علت مطرح می‌شود: اول به دلیل شباهت آوایی سندباد با نام دیگر چنگ هو «سنباؤ» و دوم این واقعیت که هر دو در مجموع هفت سفر انجام داده‌اند.^۶

حال نکته جالب توجه این است که چنگ هو قهرمان بزرگ ملی که امروزه از وی به‌نیکی یاد می‌شود و نشانی از قدرت دریایی چین است، در واقع یک مسلمان و از نژاد ایرانیان بوده است که متأسفانه امروزه چه در ایران و چه در خاورمیانه، کمتر کسی این واقعیت را می‌داند و درباره آن مطالعه می‌کند.

1. "Cheng Ho's Cultural Museum in Melaka". malacca.ws.

2. Jinghai Temple

3. "静海寺", accessed in November 2011.

4. "Maritime Day of China" (in Chinese). Retrieved June 8, 2012.

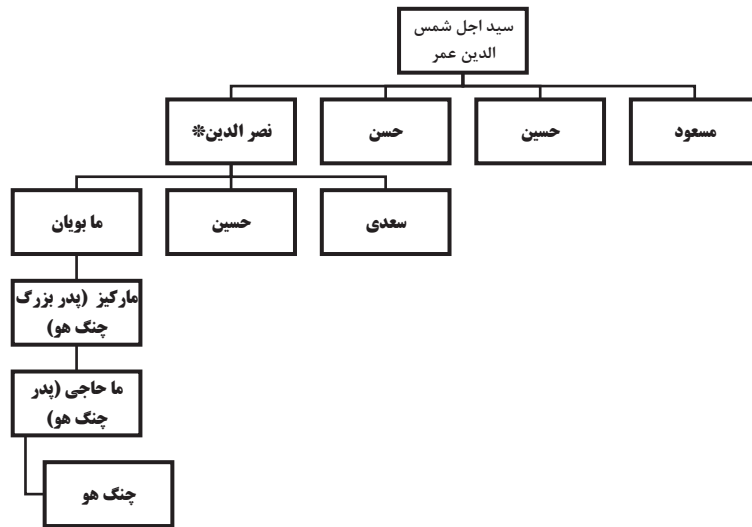
5. Available from: <https://www.globaltimes.cn/content/830115.shtml>

6. Levathes; When China ruled the seas, pp. 198-202.

➤ فاندان دینگ

خاندان دینگ امروزه در چین، تایوان، فیلیپین و مالزی زندگی می‌کنند و جزو چهار نام‌خانوادگی رایج در چین هستند.^۱ آن‌ها جزو مسلمانان هوی چینی هستند که همچنان هویت خود را حفظ کرده‌اند. نکته مهم اینکه نام‌خانوادگی دینگ از آخرین هجای «الدین» عربی نشئت گرفته و این نام‌خانوادگی به نصرالدین، پسر سید اجل مربوط است. شجره‌نامه به‌دست آمده از نسل چنگ هو نشان می‌دهد که چنگ هو پنجمین نسل از سید اجل و از پنجمین پسر وی یعنی همان نصرالدین است.^۲

➤ دومین پسر ما حاجی

بنابراین، خاندان دینگ که هم‌اکنون در چین، تایوان، فیلیپین و مالزی یک خاندان اصیل شناخته شده‌اند، از نسل چنگ هو هستند.

نتیجه

بسیاری از محققان برای مسئله گسترش اسلام در منطقه جنوب آسیا اهمیت ویژه قائل هستند. بر این اساس، نظریه‌های متفاوتی در این باب ارائه شده که مهم‌ترین

1. Dillon, Michael (1999). China's Muslim Hui community: migration, settlement and sects. Routledge. p. 22.
2. M. Th Houtsma (1993). First encyclopaedia of Islam: 1913–1936. BRILL. p. 847.

آن، موضوع فتوحات با زور و شمشیر است. در این مقاله، سعی شد با معرفی یکی از مؤثرترین و مهجورترین افراد در تاریخ چین، این نکته را بررسی کنیم که چنگ هو چه میزان در جریان گسترش اسلام مؤثر بوده و نکته مهم‌تر اینکه، شیوه‌های تبلیغی وی به چه صورت بوده است. همان‌گونه که اشاره شد، وی توانست در پی هفت سفر دریایی خود به نقاط مختلف جهان، ضمن برقراری ارتباطات سیاسی، توانست اثرگذاری‌های شگرفی را در زمینه تحولات فرهنگی و مذهبی از خود برجای بگذارد. در ادامه به ذکر چند نکته می‌پردازیم:

۱. یکی از محورهای اصلی مقاله حاضر این مطلب است که گرچه اعراب توانستند با زور و شمشیر سرزمین‌های گسترده را تصرف کنند، در گرایش مردم دنیا به دین اسلام، ناکام ملندند و سادات ایرانی و محبان اهل بیت علیهم‌السلام توانستند با فعالیت‌های دامنه‌دار فرهنگی و اجتماعی، قلب‌ها را تسخیر کنند.

در این مقاله، شخص چنگ هو برای اولین بار با ارائه اسناد و شواهد، یک فرد ایرانی و سید معرفی شده است که از دو جهت اهمیت دارد: اول اینکه یک قهرمان بین‌المللی موفق مسلمان و ایرانی را به نسل جوان امروز ما معرفی و غرور دینی و ملی‌شان را تقویت کند و در راستای تحکیم هویتشان مؤثر باشد.

همچنین، با پررنگ کردن سابقه حضور اثرگذار ایرانیان در منطقه چین، حافظه تاریخی مردم آن منطقه را بازآوری کند و نقش مؤثری در تلطیف عواطف ایشان به سادات ایرانی و تشیع ایفا نماید و در تقویت جایگاه شیعیان چین مؤثر باشد.

مطالعه رفتار چنگ هو در این مقاله، تنها بر پایه رفتار سیاسی و دینی وی انجام شده و لازم است که محققان با بررسی ابعاد دیگر این شخصیت، آن را به جهانیان معرفی کنند و یک الگوی رفتاری جامع از وی ارائه دهند.

در پایان، بیان این نکته ضروری است که چه بسیار افراد مهجور و در عین حال مؤثر در تاریخ‌های مختلف وجود دارند که می‌توان با بررسی زندگی‌نامه و رفتار ایشان، یک الگوی رفتاری متفاوت و مؤثر به جهانیان ارائه داد؛ بنابراین، خوانندگان و محققان می‌توانند این موضوع‌ها را مطالعه و بررسی کنند تا اهمیت این مسئله کاملاً آشکار شود.

منابع

فارسی

۱. جی وی جی، سفرنامه ماهوان، شگفتی‌های راه ابریشم از چین تا ایران از روی نسخه فنگ چنگ-چون، ترجمه: سعید کریم پور، تهران: انتشارات ققنوس، ۱۳۹۳.
۲. درخشه، جلال و سیدعلی مرتضوی، سیدعلی، شیعیان مالزی، فصلنامه علمی شیعه شناسی، دوره ۱۲، شماره ۴۵، ۱۳۹۳.
۳. گوسولت، ژاک و بدرالدین حی، اسلام در چین، ترجمه: عبدالحمید بدیع، چ ۳، چاپخانه حیدری، ۱۳۹۶.
۴. مجموعه مقالات نخستین همایش علمی بین‌المللی بزرگداشت سید اجل شمس‌الدین عمر.

لاتین

5. Broomhall, Marshall (1910). Islam in China A Neglected Problem. Morgan & Scott, Limited.
6. Blussé, Leonard (2008). Visible Cities. Harvard university press
7. Bowler, Ann Martin (2006). Adventures of the Treasure Fleet "China Discovers the World", Tuttle Publishing.
8. "Children of the master voyager?"(2009). People's Daily,
9. China archaeology and art digest(2000). Volume 3, Issue 4. Art Text (HK) Ltd..
10. Armstrong, Benjamin, and Edward L. Dreyer (2007). Zheng He: China and the Oceans in the Early Ming Dynasty, 1405–1433. Naval War College Review, 60(4), 14.
11. Frank Viviano (2005). "China's Great Armada, Admiral Zheng He". NATIONAL GEOGRAPHIC. Retrieved 29 September 2011.
12. Sen, Nandini Chowdhury. The Dragon in Africa: A Study of China's Trade Links with Africa. Conceptualising the Roles of China and India in Africa: History, Contemporary Realities and Future Scenarios, 44.
13. Tsai, Shih-shan Henry. (2001). Perpetual Happiness: The Ming Emperor Yongle. University of Washington Press. Allibert, Claude (1998). Mark Horton, Shanga, the archaeology of a Muslim trading community on the coast of East Africa (The British Institute in Eastern Africa Memoir 14)(1996). Topoi. Orient-Occident, 8(1), 477-486. Huang Sheng-teseng (1520). His- yang ch'ao-kung tien-lu, 'Records of Tributary Countries in the Western Ocean', ch.1, f. 12 v; Hsu yu hu.
14. Institute of Muslim Minority Affairs, Jāmi'at al-Malik 'Abd al-'Azīz. Ma'had Shu'ūn al Aqalliyat al-Muslimah (1986). Journal Institute of Muslim Minority Affairs, Volumes 7-8. The Institute.
15. Lo, J. P. (1955). The emergence of China as a sea power during the late Sung and early Yüan periods. The Journal of Asian Studies, 14(4), 489-503. Lo, Jung-Pang (1955). The emergence of China as a sea power during the late Sung and early Yüan periods. The Journal of Asian Studies, 14(4), 489-503.
16. Lane, George (2011). The Dali Stele.

17. Levathes, Louise (1997). When China Ruled the Seas: The Treasure Fleet of the Dragon Throne, 1405-1433, Publication Date
18. Mills, J. V. G., & Huan, M. (1970). Ying-yai sheng-lan. The Overall Survey of the Ocean's Shores, 1433.
19. National Geographic. 208.1 (July 2005). From Student Resources in Context. Document Type.
20. Tarling, N. (Ed.). (1992). The Cambridge History of Southeast Asia: Volume 1, From Early Times to C. 1800 (Vol. 1). Cambridge University Press.
21. Rosenberg, Matt. (2020). "Biography of Explorer Cheng Ho." Thought Co, Tuttle Publishing thoughtco.com/cheng-ho-biography.
22. Tsai, Shih-shan Henry (2001). Perpetual Happiness: The Ming Emperor Yongle. University of Washington Press.
23. Selin, Helaine, ed (2013). Encyclopaedia of the history of science, technology, and medicine in non-western cultures. Springer Science & Business Media. Sen, Tan Ta (2009). Cheng Ho and Islam in Southeast Asia. ISEAS Publishing. "The World Factbook". cia.gov. Retrieved 2007-05-30.
24. Karnow, Mooney, Paul and Catherine (2008). National Geographic Traveler: Beijing. National Geographic Books.
25. Arnold, Sir Thomas W. (1896). The preaching of islam: a history of the propagation of the Muslim faith, Westminster A. Constable & Co., London, 80.
26. Zhang, Wenxian (2008). The Yellow Register Archives of Imperial Ming China. Libraries & the Cultural Record, 148-175. Kong Yuanzhi [孔远志] Professor (2006). On the Relationship between Cheng Ho and Islam in Southeast Asia, translated by Liu Kewei Peking University, no. 1.
27. K. Sri Dhammananda; Yin Hai (Shi), Zhang Daqing, (2005). A. Christina Albers. What do Buddhists believe. Buddha Education Foundation.
28. Kahn, Joseph; Who Discovered America? Zheng Who?, The New York Times. Available from: <https://www.nytimes.com/2006/01/17/world/who-discovered-america-zheng-who.html>.
29. 1421: The Year a Chinese Muslim Discovered America. Islamicity.jul .3 (2020) . Available from: <https://www.gavinmenzies.net>.
30. Is this young Kenyan Chinese descendant?, China Daily, Available from: http://www.chinadaily.com.cn/english/doc/2005-07/11/content_459090.htm
31. Hipótesis de (1421). Available from: <https://www.gavinmenzies.net/>
32. Mendes, Vinicius (2020). Para BBC Brasil. Available from: <https://www.bbc.com/mundo/noticias-54407243>

اندونزیایی

33. 1. H. J. de Graaf dkk., Cina Muslim Di Jawa Abad XV dan XCI: Antara Historisitas dan Mitos (Yogya: PT Tiara Wacana Yogya, 1998).

اسپانیایی

34. 1. Orwell, George (2019). La falsa primera vuelta al mundo. El caso de la supuesta circunnavegación china de 1421 desde el paradigma de la posverdad.

چینی

35. "静海寺", accessed in November 2011.
36. 赖闽荣 ,我国最古老、最完好的伊斯兰教圣迹—灵山圣墓 ,
2016-04-10,
37. http://www.hsscsl.net/201604/10/content_5304984.htm